

ŞEYHİ'NİN HARNÂME'SİNDE YAPI VE İZLEK

Structure and Theme in The Harnâme of The Şeyhî

Sezer OĞUZKAN

Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eski Türk Edebiyatı Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi
oguzkansezer@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-8693-0158>

Dr. Öğr. Üyesi Müzahir KILIÇ

Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü/Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı
muzahirk@msn.com

<https://orcid.org/0000-0003-3167-2099>

Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi-
Journal of Ağrı İbrahim Çeçen University Social Sciences Institute-
AİCUSBED 6/2 Ekim / October 2020 / Ağrı

ISSN: 2149-3006

e-ISSN: 2149-4053

Makale Türü- <i>Article Types</i> :	Araştırma Makalesi
Geliş Tarihi- <i>Received Date</i> :	01.07.2020
Kabul Tarihi- <i>Accepted Date</i> :	04.10.2020
Sayfa- <i>Pages</i> : 243-265	 https://doi.org/10.31463/aicusbed.762072

<http://dergipark.gov.tr/aicusbed>

This article was checked by

 iThenticate

ŞEYHÎ'NİN HARNÂME'SİNDE YAPI VE İZLEK
Structure and Theme in The Harnâme of The Şeyhî

Sezer OĞUZKAN
Müzahir KILIÇ

Öz

Yaşadığımız çağa göre gerek dilinin ağır oluşu gerekse okuyucunun bu edebî zevk ve anlayışla yeterince yoğrulmamış olması mesnevilerin günümüz roman ve hikâyesine göre daha az okunmasına sebep olmuştur.

Zavallı bir eşeğin; boynuzu aya benzeyen öküz olma ihtirası ve bu sebeple yaradılışına karşı gelme çabasının anlatıldığı *Harnâme*, 15. yüzyılın önemli mesnevilerindendir. Hiciv ve mizahî açıdan bir başyapıt olması, sanatsal açıdan estetik oluşu, zekâ ile yaşanmışlığın ürünü olan 126 beyitlik bu alegorik eser, modern roman ve hikâye tahlili yöntemlerine göre incelenmiş; mesneviye 21. yüzyıl modern tahlil penceresinden bakılmaya çalışılmıştır.

Modern roman ve hikâye incelemelerinin mesnevilere de uygulanmasıyla mesnevilerin geniş okuyucu kitlelerine ulaşabileceği fikri bu çalışmanın amacı olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Mesnevi, Harnâme, Şeyhî, Modern İnceleme

Abstract

Because of its strenuous language compared to today's language standarts and the deficiency of literary pleasure in addition to understanding capacity of the readers caused the "Mesnevi Stories" are read lesser than today's novels and stories.

Harnâme is one of the most important "Mesnevi Story" of the 15th century. In this "Mesnevi Story" the story is based on events about a poor donkey which desires deeply of becoming an ox with a horn like a crescent shape and its own efforts of the poor donkey to its' creation. This allegorical work of 126 couplets which is a great masterpiece even in todays standarts is a product combined of satire, humor, complete aesthetic in terms of art and contains production of intelligence with real life events, has been axamined according to todays modern novel and story analysis methods. In this study it was tried to look at schematics of this important "Mesnevi Story" from the 21st century modern analysis methods.

The main goal of this study is the application of modern novel and story examination studies to important "Mesnevi Stories" in order to accomplish the idea which is "Mesnevi Stories" could be reached to many more readers ever than before.

Key Words: Mesnevi, Harnâme, Şeyhî, Modern Studies

Giriş

Mesnevinin Kimliği

15. yüzyıl şairlerinden olan Germiyanlı Şeyhî, bir beytinde kendi ismini ve mahlasını şöyle beyan eder:

Şaha muradı Yusuf-ı Şeyhi'nin ol durur

Kim bu saadet eşiğine bende-vâr ola (Yavuz, 2019: 16).

Şeyhî

Şeyhî, İran'da dinî-tasavvufî ilimleri öğrenip, göz hekimliği alanında ihtisas yaparak Germiyan'a dönüp "O vaktin muayene ve eczahanesi olan bir attar dükkânı açtı. Orada hekimlik yapmaya başladı, 'Hekim Sinan' diye şöhret aldı" (Yavuz, 2019: 18).

Şeyhî'nin kaleme aldığı *Harnâme*, Faruk Kadri Timurtaş'ın *Harnâme* adlı makalesindeki *Harnâme'nin Metni* başlığı altındaki 126 beyitlik metnin *Münasebet-i Hikâyet* bölümü dikkate alınarak bu çalışma hazırlanmıştır. Söz konusu eserin ilk 7 beyiti *Tevhid*, 8-12 beyitler *Na't*, 13-38 beyitler *Padişaha Övgü*, 39-112 beyitler *Münasebet-i Hikâyet*, 113-121 beyitler *Sebeb-i Te'lif* ve 122-126 beyitler *Dua* bölümleridir.

Aruzun "fe'ilâtün/ mefâ'ilün/ fe'ilün" kalıbıyla yazılmıştır. "Harnâme, hiciv edebiyatımızın en parlıtlı ve en önde olan eserlerindedir. İlk olması dolayısıyla belki de en ilerde olanıdır" (Timurtaş, 2012: 374).

Şeyhî'nin *Harnâme*'yi yazmasında iki sebep gösterilir.

Birincisi 2. Murat'a sunduğu tercüme eserdir; "Nizâmî'nin Hüsrev ü Şîrîn adlı mesnevisini Farsça'dan Türkçe'ye tercümeğe başlar. Çevirdiği 1000 beyiti padişaha arz edince padişah buna çok memnun olur ve ona çeşitli ihsanlarda bulunur. Şeyhî, aldığı ihsanlarla memleketine giderken yolunu haramiler çevirir ve canını onlardan zor kurtarır. Bunun üzerine kendi hâline uygun olan *Harnâme* isimli eserini yazarak padişaha gönderir" (Özdemir, 2010: 70).

İkincisi ise;

"Göz rahatsızlığından muzdarip Çelebi Mehmed'i tedavi etmesi üzerine, kendisine Tokuzlu/Tokuzlar isimli bir köy verilir. Tımar olarak verilen köye giderken, köyün eski sahipleri tarafından yolu kesilir ve nesi var nesi yok hepsi elinden alınır. Bunun üzerine malum eserini yazarak padişaha arz eder" (Özdemir, 2010: 70). Şair, *Harnâme*'de uğradığı haksızlığı nüktedan meziyetle ele alarak, kendini zayıf ve güçsüz bir eşeğe; toprak sahipleri veya toprak ağalarını öküzlere; padişahı "ıssı (sahip)" lafzıyla sembolleştirerek ahvalini beyan eder.

Bakış Açısı ve Anlatıcı

İnsanlar; olaylara ve varlıklara tecrübe edindikleri birikimlerle bakar. Olayları yorumlama, muhakeme etme yetisi algıya göre vücut bulur. Herkesin algısı ve birikimi farklı olduğuna göre aynı olaya bakış açılarının da farklı olması beklenen bir durumdur. “Öyküdeki olayları kimin gözünden ve nasıl anlatacağına, ne kadarını bilmesi gerektiğine karar veren yazardır” (Kolcu, 2018: 25). O hâlde başkişi ve karakterlerin dünyasını en iyi şekilde yansıtacak bakış açısını seçmek de yazarın algısına göre belirlenir.

Mesnevinin *Münasebet-i Hikâyet* bölümünde “Hakim Bakış Açısı” ve “Kahraman Anlatıcı Bakış Açısı” kullanılmıştır. Hakim bakış açısında şair, başkişi ve kahramanların içinden geçenleri, olayın evveliyatını, akışını ve sonunu bilir:

*Gezerek gördi bir gögermiş ekin
Sanki dutardı ol ekinile kin*

*Işk ile değdi girdi işlemeğe
Gâh ayaklayu gâh dişlemeğe*

*Arpa gördi gögermiş âç eşek
Buldı can derdine ilâç eşek*

*Değme kerret ki şevk ile kavrar
Toprağın bile götürür harvar*

*Eyle yidi gök ekini terle
Ki gören dir zihi kara tarla*

*Yiyürek toydı karnı çağnadı
Yuvarlandı vü biraz ağnadı*

*Başladı ırlayıp çağırmağa
Anup ağır yüki ağırmağa* (93-99), (Timurtaş, 2012: 385-386).

Münasebet-i Hikâyet bölümünde başkişi eşek ile pîr eşek arasında geçen diyalogda ise “Kahraman Anlatıcı Bakış Açısı” kullanılmıştır:

Başıkişi Eşek

*Ol ulu katına bu miskin har
Vardı yüz sürdi didi iy server*

*Sen eşekler içinde kâmilisin
Akil ü şeyh ü ehl ü fâzılsın (68-69), (Timurtaş, 2012: 384).*

...
*Bugün otlakda gördüm öküzler
Gerüben yürüridi göğüzler*

*Her biri semîz ü kuvvetlü
İçi vü taşı yağlı vü etlü*

*Niçün oldu bulara erzâni
Bize bildür şu tâc-ı sultâni*

*Yok midur gökde bizüm ilduzumuz
K'olmadı yir yüzinde boynuzumuz*

*Her sığırdan eşek nite ola kem
Çün meseldür ki dir benî âdem*

*Har eger hâr ü bî-temîz oldu
Çünkü yük tartar ol azîz oldu*

*Bârkeşlikde çün bizüz fâik
Boynuza niçün olmaduk lâyık (74-80), (Timurtaş, 2012: 384).*

Pîr Eşek

*Böyle virdi cevâb pîr eşek
K'iy belâ bendine esîr eşek*

*Bu işün aslına işit illet
Anla aklunda yogise killet*

*Ki öküzi yaradıcak Hallâk
Sebeb-i rızk kıldı ol Rezzâk*

*Dün ü gün arpa buğday işlerler
Anı otlayup anı dişlerler*

*Çün bular oldu ol azîze sebep
Virdi ol izzeti bulara Çalap*

*Tâc-ı devlet komldı başlarına
Et ü yağ toldı iç ü taşlarına*

*Bizüm ulu işimüz odundur
Od uran içümüze o dûndur*

*Bize çokdur hakîki buyrukda
Nice boynuz kulağ u kuyruk da* (81-88), (Timurtaş, 2012: 385).

“Öyküde anlatıcı metindeki olayı nakleden/anlatan varlıktır. Bu bir insan olabileceği gibi taş, hayvan, köprü, ağaç, ırmak, deniz vb. gibi varlıklar da olabilir” (Kolcu, 2018: 23). Şair, bu nazımsal öyküde anlatıcı olarak miskin bir eşeği seçerek bu alegori üzerinden uğradığı haksızlığı sanatkârane eda ile hicvetmiştir. Hicivlerde insan dışı kahramanların (*Harnâme*'deki eşek gibi) seçilmesinin sebebi şairin eleştirisini daha rahat yapabilmesi ve kötü muameleye maruz kalma endişesinden sıyrılmak arzusu olarak gösterilebilir.

Olay/ Olay Örgüsü

Olay, birden fazla kişinin/kahramanın belli bir mekân ve zamanda aralarında geçen iletişimdir. *Harnâme*'de olay zamandizinsel anlatıma uygun olarak aktarılmıştır.

Olay örgüsü, “belli bir konu çerçevesinde var olan birden fazla olayın sebep-sonuç ilkesine bağlı bir biçimde oluşturdukları organik bütündür” (Aktaş, 2000: 12). *Harnâme*'nin mevzusunu içeren *Münâsebet-i Hikâyet* bölümünde başkışı “Miskin Eşek”in etrafında cereyan eden olay örgüsü “Tek Halkalı Olay Örgüsü”dür. “Tek bir olaya ya da karaktere bağlı bir olay akışının söz konusu olduğu metinlerde tek halkalı olay örgüsü görülür” (Kolcu, 2018: 23). *Harnâme*'deki olayın özeti şöyledir:

Cılız ve arık eşek varmış. Bu hayvancağız yük taşımaktan kırık, dökük bir hâlde inler dururdu. Kâh oduna kâh su getirmeye giderdi; sahibinin kahrından gece gündüz keder içindeydi. Öyle ağır yükler taşımış ki sırtında tüy kalmamıştır. Tüy bir yana dursun et ve deriden de eser kalmamıştı. Bu eşeğin dudağı sarkmış, çenesi düşmüş. Arkasına bir sinek dahi konsa yorulmuş. Kulağına kargalar; gözüne sinekler dernek kurmuş. Sırtından palanı alınsa geriye kalan sanki it artığıdır. Bir gün sahibi(ıssı), ona acır ve palanını çıkararak onu otlığa salar. Otlakta semirmiş öküzleri görür. Kollarını çekseler yağ damlayacak kadar besili öküzlere şaşar kalır. Hele ay ve yay gibi boynuzlar, zavallı eşeği kendilerine hayran bırakır. Miskin eşek: Yaradılıştta

biz şekil ve surette aynı iken bu öküzlerin başına taç(boynuz) konulması, bizimde fakirlik ve muhtaçlık içinde bulunmamız nedendir? diye düşünür. Düşüncesi ağır geldi zavallı eşeğe. Akıllı, güçlü, güngörmüş, tecrübeli pîr eşeğe bu ahvali idrak için danışmaya karar verir. Durumunu beyan eden zavallı eşeğe; pîr eşek, şöyle cevap verir:

Ey bela bağına bağlı ve esir olan eşek! Bu işin sebebini dinle ve aklında eksiklik yoksa anla! Yaradan, öküzleri yaratınca onu insanlara rızık vasıtası kıldı. Öküzler gece gündüz buğday işler, hatta onu otlar ve onu dişler. Ekmek gibi aziz bir nimetin meydana gelmesine vasıta oldukları için Allah onlara şeref ve izzeti verdi. Başlarına devlet tacı konuldu, içlerine, dışlarına et ve yağ doldu. Bize gelince en büyük işimiz odun taşımaktır. İçimizi ateş gibi yakan o değersiz yüküdür. Hakiki fermenda bize boynuz değil, kulak ile kuyruk bile çoktur, der. Duyduğu cevapla iyice dertlenen eşek, öküz olma ümidi ve taç (boynuz) takma hayali ile yeşil tarlaya dadanır. Ne gördüyse yer, yemyeşil tarlayı kapkara çöle çevirir. Bu keyifle türküler tutturana/anıran eşeği duyan tarla sahibi; eşeğe söver, onu döver ve paylar. Hırsını alamayan tarla sahibi, biçare eşeğin kulak ve kuyruğunu da keser. Acı içinde kaçan eşek, pîr eşeğe rastlar. Pîr eşek, zavallı eşeğin bu hâlini sorunca da şu cevabı alır:

Bâtil isteyu hakdan ayrıldum

Boynuz umdum kulaktan ayrıldum (112), (Timurtaş, 2012: 386).

Harnâme'nin zamandizinsel olay örgüsü ise şöyledir:

1. Miskin eşeğin, sahibi (ıssı) tarafından özgür bırakılması.
2. Tarlada semirmiş, dertsiz öküzleri görmesi.
3. Miskin eşeğin, öküzlerin boynuzlu ve talihli olmalarına şaşırması.
4. Kendi hâli ile öküzlerin ahvalini kıyaslaması.
5. Kıyas sonucunda pîr eşeğe aklına takılanları sorması.
6. Pîr eşeğin, tavsiyelerde bulunması.
7. Tavsiyeyi dinlemeyen zavallı eşeğin yemyeşil tarlayı semirip talan etmesi.
8. Tarla sahibi tarafından kulaklarının ve kuyruğunun kesilerek cezalandırılması.

Zaman

Harnâme, 15. yüzyılda kaleme alınmış bir eserdir. O hâlde eserin takvim zamanı 15. yüzyıldır. Şair, bu yüzyılda dönemin sosyal adaletinin panoramik tablosunu kesif tasvirlerle çizmiştir. “Hikâyede, ince bir mizah ile insanî zaafılar hicvedilmekte; teşhis ve intak sanatının gücü de kullanılarak,

hak ettiklerinden fazlasını talep edenlerin düşeceği komik ve acınası durum anlatılmaktadır. Hikâye herkesin yaptığı iş kadar refahı hak edeceği bir sosyal adalet anlayışının savunulmasıyla sonuçlanmaktadır” (Özdemir, 2010: 77).

Harnâme'de görülen geçmiş zaman kipi kullanılmıştır. Bu kip ile birlikte olay, zamandizinsel olarak zavallı bir eşeğin üzerinden ileriye doğru akar. Fakat yine de aşağıdaki örneklerde de görüleceği üzere kesin bir zamanı ifade etmez:

Gâh odunda vü gâh suda idi

Dün ü gün kahr ile kısuda idi (40), (Timurtaş, 2012: 382).

Yukarıdaki beyitte “dün ü gün” ifadesi zavallı eşeğin sürekli sıkıntı içinde olduğunu gösterir.

Birgün ıssı ider himâyet ana

Ya'ni kim gösterür inayet ana (48), (Timurtaş, 2012: 382).

Yukarıdaki beyitte ise kullanılan “Birgün” ifadesiyle herhangi bir zaman dilimi kastedilmektedir.

Harnâme'de kesin bir zaman olmamakla birlikte olay, ileriye doğru akar ve okuyucu olayın zamanını kendi sezinler. “Anlatıcı kullandığı zaman kipi ile olayın ne zaman geçtiğini okuyucuya hissettirir” (Kolcu, 2018: 27).

Sahibi tarafından otlağa özgürce bırakılan eşeğin öküzleri gördüğü zaman ve o andaki şaşkınlığı tasvir edilirken şaşırma hâli, 54. beyitte olduğu gibi “iken”, “-üp” zarfları ile sağlanırken; 55. beyitte bazen anlamında kullanılan “gâh” ve “geh” zaman bildiren edatlarıyla da öküzlerin rahatlığı dile getirilmiştir. Ayrıca “yaylâ” ve “kışla” ifadeleri de yaz ve kış mevsimini belirtir:

Har-ı miskin ideriken seyrân

Kaldı görüp sığırları hayrân

Geh yürürler ferâgat ü hoş-dil

Gâh yaylâ vü kışla geh menzil (54-55), (Timurtaş, 2012: 383).

Zavallı eşek, öküzleri gördükten sonra geçmişini ve hâlini sorgular ve durumunu idrak etmek için pîr eşeğe danışmaya karar verir. Mesnevîde pîr

eşeğin meziyetlerini anlatmak için kronolojik zaman yerini geriye dönüşlerle akronik zamana bırakır.

Şair, 63. beyitte pîr eşeğin birçok çağda zaman geçirmiş olmasını; 64. beyitte Nuh Peygamber zamanında gemiye binerken şeytana kuyruğuyla yol vermesini; 65. beyitte Uzeyr Peygamber ve eşeğinin Allah tarafından yüz yıl sonra tekrar diriltilmesi olayını; 66. beyitte ise Hz. İsa zamanına geriye dönüşlerin kullanıldığını okuyucuya sunar:

*Çok geçürmiş zamânedен çağlar
Yükler altında sızırup yağlar*

*Nûh Peygamberün gemisine ol
Virmiş İblise kuyruğıyla yol¹*

*Dir imiş ben döşeridüm döşeği
Dirilürken ölüp Üzeyr eşeği²*

*Hoş-nefesdür diyü vü ehl ü fasîh
Hürmet eylermiş humâr-ı Mesîh (63-66), (Timurtaş, 2012: 383-384).*

Harnâme'de görülen geçmiş zaman kipinin kullanılmış olması; “Dün ü gün” ifadesi ile devam eden bir zamanı; “yayla” ve “kışla” kavramları ile mevsimleri, “Birgün” ifadesi ile herhangi bir zaman dilimini; bazen anlamına gelen “gâh” ve “geh” zaman edatlarıyla; “iken”, “-üp” gibi zarflarla ve geriye dönüş tekniğiyle zaman mefhumunu görürüz.

¹Tufân başladığı sırada Nûh Peygamber hayvanları işaret ederek gemiye alıyordu. Sıra eşeğe gelince eşek girmemişti. Nûh birkaç kez işaret ettiği hâlde eşek yine girmede. Oysa şeytan kuyruğundan yapışmış onu bırakmıyordu. Nûh hiddetlenip “Gir ya mel’ûn!” deyince eşek gemiye girdi. Tufân esnasında Nûh, şeytanı gemide görünce nasıl ve kimin izni ile girdiğini sorar. O da “Sen, gir ya mel’ûn, deyince girdim. Benden başka mel’ûn mu var!” diye cevaplandırır (Pala, 2004: 191).

²*Kur’ân*'da anlatılan (Bakara/ 259) bu kıssaya göre Üzeyir harâbe bir yurda varınca içinden “Allah burasını ölümden sonra nasıl diriltecek?” demiş. Allah da onu yüz yıl ölü bıraktıktan sonra diriltmiş ve “Burada ne kadar kaldın?” diye sormuş. O, “Bir gün yahut bir günden az.” demiş. Allah “Hayır, yüz yıl ölü kaldın. İşte yiyeceğine içeceğine bak, henüz bozulmamıştır. Bir de merkebine bak. Böyle yapmamız seni insanlara ibret nişânesi kılmamız içindir. Merkebin kemiklerine de bak, onları nasıl birleştirip yerli yerine koyuyoruz, sonra da onlara et giydiriyoruz.” dedi. Bunun üzerine Üzeyir’in ağaca bağlı olduğu hâlde iskeleti kalan eşeği tekrar diriltir (Pala, 2004: 191).

Mekân

Harnâme'de mekân, birkaç yerde geçmekte ve bu anlamda sayısı sınırlı kalmaktadır.

Çevresel Mekânlar

Çevresel mekân, başkişi ve karakterlerin üzerinden geçtiği bir güzergâhtır. Kahramanın detayı, algısı, iç dünyası bu mekânlar üzerinde görülmez. 44. beyitte zavallı eşeğin arkası(sırtı), sineklerin çevresel mekânı olarak gösterilmiştir. 46. beyitte “Şeyhî, eşeğin kulağını ve gözünü de bir mekân olarak resmetmiştir. Zira kargalar derneği eşeğin kulağı etrafında, sinekler de gözünün yağında dolaşmaktadır” (Işık, 2019: 465). Ölmek üzere olan bir eşeğin tasvirinde, eşeğin gözünün yağı/çapağı sineklerin mekânı iken eşeğin kulağı ise kargaların dernek kurduğu çevresel mekânlardır:

*Dudağı sarkmış u düşmüş enek
Yorulur arkasına konsa sinek* (44), (Timurtaş, 2012: 382).

*Kargalar dirneği kulağında
Sinegün seyri gözi yağında* (46), (Timurtaş, 2012: 382).

Mesnevîde pîr eşekten bahsedilirken onun Nûh Peygamber zamanında gemiye binerken şeytana kuyruğuyla yol göstermiş olması da telmih yoluyla kurulmuş çevresel mekândır:

*Nûh Peygamberün gemisinde ol
Virmiş İblise kuyruğıyla yol* (64), (Timurtaş, 2012: 383).

Algısal Mekânlar

Algısal mekânlar, başkişi ve karakterlerin ruhî yönleriyle bağ kurduğu mekânlardır. Korku, sevinç, üzüntü, hayal, bunalım, mutluluk, huzur, buhran, yalnızlık vb. psikolojik duygulanmanın yaşandığı, iyi veya kötü anıların biriktiği mekânlardır. “Ontolojik anlamda mekân, insan varlığının evrendeki tutunma yeri, bir oluşlar/kılışlar diyarı ve nihayet insan başarılarının hem ürünü hem de etkileyen nitelikli uygulama alanıdır” (Korkmaz, 2015: 79).

Kapalı-Dar ve Labirentleşen Mekânlar

Alegorik olarak bir eşek üzerinden kendi düştüğü durumu anlatan Şeyhî, eserde çok az mekâna yer vermiştir. *Harnâme*'de zavallı eşeğin

varlığının anlamını sorgularken ruhunun daraldığı, istediğini bulamadığı ve boynuz umarken kulak ve kuyruktan olduğu yerler, dar mekânlardır.

68. beyitte zavallı eşek, varlığının anlamını sorgularken kafasındaki sorulara cevap bulmak için fikrine ve yol göstericiliğine güvendiği pîr eşeğin katına (bir nevi dergâhına, mekânına) gider:

Ol ulu katına bu miskin har

Vardı yüz sürdi didi iy server (68), (Timurtaş, 2012: 384).

Kendisinin niçin öküzler gibi boynuzunun olmadığını, onlar gibi besili ve özgür kılınmadığını, neden sürekli sıkıntı içinde olduğunu ve bu durumdan nasıl kurtulabileceğini sorar. Fakat pîr eşeğin aslında eşeklere değil boynuz; kulak ve kuyruğun bile fazla olduğunu söylemesi üzerine daha da dertlenen zavallı eşeğe, pîr eşeğin mekânı darlaşır ve oradan ayrılır:

Döndi yüz derdile zaif eşek

Zâr ü dil-haste vü nahif eşek (89), (Timurtaş, 2012: 385).

Pîr eşeğin mekânından ayrılan zavallı eşek, tarladaki öküzler gibi semirip, yayla ve kışlakta rahat vakit geçirmek hayaline kapılır. Yeşermiş, yeşil bir ekin görür ve tam da semirip hayaline ulaşmayı kolaylaştıracak ekin olduğunu düşünerek bu mekâna(ekine) dadanır. Eşek, ekini semirip talan ettikten sonra türküler söyler(anırır). Yeşil ekin, zavallı eşek için başta açık/ferah mekân olarak algılansa da 104-108 beyitlerde tarla sahibi anıran eşeğin sesini duyarak tarlasına gider ve kapkara bir tarla görür. Eşeğe söver ve eşeği döver; ama içi rahatlamaz eşeğin kulaklarını ve kuyruğunu da keser. Zavallı eşek, yaşadığı bu vahim olayla ekin arasında bağ kurar. Ekin artık onun için kapalı mekân olur:

Gezerek gördi bir gögermiş ekin

Sanki dutardı ol ekinile kin

Işk ile değdi girdi işlemeğe

Gâh ayaklayu gâh dişlemeğe (93-94), (Timurtaş, 2012: 385).

...

Çıkarur har çün enker-ül asvat

Ekin ıssına arz olur 'arasât

Ağaç elinde azm-i râh itdi

Tarlasını göricek âh itdi

*Dânededen gördi yiri pâk olmuş
Gök ekinliği kara hâk olmuş*

*Yüreği sovumadı söğmeğile
Ohmadı eşeği döğmeğile*

*Bıçağın çekdi kodi ayruğını
Kesdi kulağını vü kuyruğını* (104-108), (Timurtaş, 2012: 386).

Açık ve Geniş Mekânlar

Kahramanın kendisini rahat, mutlu, güvende ve huzurlu hissettiği mekândır. Kahraman bu mekânda düş kurar, özgürlüğü yaşar. Şair, miskin eşeğin sahibi tarafından nasıl bir mekânda varlığını sürdürdüğünü tasvir etmemiştir. Fakat başkişi eşeğin sürekli odun ve su taşıyor olması onun dar bir mekânda yaşadığını sezdirir. Sahibinin(ıssı), zavallı eşeği bir gün acıyarak otlağa bırakması ise başkişi eşek için dar mekândan geniş mekâna geçişin başlangıcıdır:

*Birgün ıssı ider himâyet ana
Ya'ni kim gösterir inâyet ana*

*Aldı pâlanını vü saldı ota
Otlayarak biraz yürüdi öte*

*Gördi otlakta yürür öküzler
Odlu gözler ü gerlü göğüzler*

*Sömürüp eyle yerler otlağı
Ki çekicek kılın tamar yağı* (48-51), (Timurtaş, 2012: 382-383).

...
*Har-i miskin ideriken seyrân
Kaldı görüp sığırları hayrân*

*Geh yürürler ferâgat ü hoş-dil
Gâh yaylâ vü kışla geh menzil*

*Ne yular derdi ne gâm-ı pâlân
Ne yük altında haste vü nâlân* (54-56), (Timurtaş, 2012: 383).

Biraz ot, biraz arpa uğruna gece gündüz sıkıntı çeken aç eşek, sahibi tarafından palanı alınıp otlığa bırakılınca ferahlığa kavuşmuştur. Otlakta biraz yürüdükten sonra özgürce semiren besili öküzleri görerek onlara hayran kalır. Öküzlerin özgürce dolaştığı otlakta kendisi de özgürce dolaşmakta ve onlara hayranlık duymaktadır. Sahibinin salıverdiği otlak, eşeğin ontolojik sorgulama yapmasını sağlayan açık mekândır. Sahibi tarafından salınan otlak ile pîr eşeğin mekânından ayrıldıktan sonra uğradığı ekin farklı mekânlardır. Ayrıca kimi zaman yayla ve kışlada olmaları da miskin eşek tarafından olumlu algılandığı için geniş mekâna örnektir.

Şahıs Kadrosu

Başkişi

Harnâme'deki başkişi zayıf, güçsüz, gece gündüz ağır yükler taşıyan, sahibi tarafından zulme uğrayan, bir arpa için helak olan miskin eşektir. Sahibi tarafından acınan ve lütuf gösterilen eşek, bir gün otlığa salıverilir. Otlakta kendisinin aksine besili, güçlü, rahat dolaşan, tok sesli, palanı olmayan, yük taşımayan öküzleri görür ve hayret eder. Hele ki öküzlerin başında taca benzeyen boynuzlar, zavallı eşeğin aklını başından alır:

*Birgün ıssı ider himâyet ana
Ya'ni kim gösterir inâyet ana*

*Aldı pâlanını vü saldı ota
Otlayarak biraz yürüdi öte*

*Gördi otlakta yürür öküzler
Odlu gözler ü gerlü göğüzler*

*Sömürüp eyle yerler otlığı
Ki çekicek kılın tamar yağı*

*Boynuzu ba'zısının ay gibi
Kiminün halka halka yây gibi*

*Böğrüşüp çün virürler âvâze
Yankulanurdu tağ ü dervâze*

*Har-ı miskîn ideriken seyrân
Kaldı görüp sığırları hayrân (48-54), (Timurtaş, 2012: 382-383).*

Zavallı eşek, öküzlerin kederden, gamdan uzak; palan ve yular derdi olmadan otlakta semirmelerini ve onların ay ile halka halka yaya benzeyen harikulade boynuzlarını da görünce mevcudiyetini sorgulamaya başlar:

*Ne yular derdi ne gâm-ı pâlân
Ne yük altında haste vü nâlân*

*Acebe kalur u tefekkür ider
Kendü ahvâlini tasavvur ider* (56-57), (Timurtaş, 2012: 383).

Şeyhî'nin tasvirini ettiği eşek, özünü ve yaratılış gayesini anlamlandırmaya çalışır. Yaratılıştaki öküzlerle şeklen benzerlikleri bulunmasına rağmen neden öküzlerin başlarında taç (boynuz) olduğunu; kendisinin ise fakirlik ve sıkıntı içinde bulunduğunu anlayamayan miskin eşek, bu suallerinin çözümü için pek akıllı, feleğin çemberinden geçmiş, saygı duyulan, farklı çağlarda dahi yaşayarak tecrübe edinmiş pîr eşeğe danışmaya karar verir. Pîr eşeğin karakteri miskin eşeğin tam zıttı olarak tasvir edilmiş ve verilmek istenen ders bu zıtlıkla kuvvetlendirilerek nazara sunulmuştur:

*Didi bu müşkilimi itmez hal
Meger ol bir falân har-i a'kal*

*Varidi bir eşek firâsetlü
Hem ulu yollu hem kiyâsetlü* (61-62), (Timurtaş, 2012: 383).

...
*Ol ulu katına bu miskin har
Vardı yüz sürdi didi iy server* (68), (Timurtaş, 2012: 384).

...
*Bugün otlakda gördüm öküzler
Gerüben yürüridi göğüzler*

*Her birisi semîz ü kuvvetlü
İçi vü taşı yağlu vü etlü*

*Niçün oldu bulara erzâni
Bize bildür şu tâc-ı sultanî*

*Yok midur gökde bizüm ılduzumuz
K'olmadı yir yüzinde boynuzumuz*

*Her sığırdan eşek nite ola kem
Çün meseldür ki dir benî âdem*

*Har eger hâr ü bî-temîz oldı
Çünkü yük tartar ol azîz oldı*

*Bârkeşlikde çün bizüz fâik
Boynuz niçün olmadık lâyıık (74-80), (Timurtaş, 2012: 383).*

Öküzleri gördükten sonra bir arayışa giren akılsız eşek, eşeklerin ontolojik gayesine dair pîr eşekten aldığı cevapla hüsrana uğrar ve yaradılışını kabullenmeyerek boynuzu ay gibi parlayan öküz olmaya karar verir:

*Böyle virdi cevâb pîr eşek
K'iy belâ bendine esîr eşek (81), (Timurtaş, 2012: 385).*

...
*Çün bular oldı ol azîze sebeb
Virdi ol izzeti bulara Çalap*

*Tâc-ı devlet komıldı başlarına
Et ü yağ toldı iç ü taşlarına*

*Bizüm ulu işimüz odundur
Od uran içimüze o dûndur*

*Bize çokdur hakîki buyrukda
Nice boynuz kulağu kuyruk da (85-88), (Timurtaş, 2012: 385).*

Öküz olmaya karar veren başkişi eşek; pîr eşekten aldığı cevaba üzülmesine rağmen boynuz sevdasına, ihtirasına yenik düşer. Şeyhî, ihtiraslı eşek alegorisi ile nefesine ve bitmek tükenmek bilmeyen arzusuna mağlup olan insanın tablosunu sunar. Öküzlük nefesine yemyeşil ekini semiren, talan eden zavallı eşek, keyfinden anırmaya başlar. Bu anırma bedel ödemeye başlayacağını ilanı olur:

*Gezerek gördi bir gögermiş ekin
Sanki dutardı ol ekinile kin*

*Işk ile değdi girdi işlemeğe
Gâh ayaklayu gâh dişlemeğe*

Arpa gördi gögermiş âç eşek
Buldi can derdine ilâç eşek (93-95), (Timurtaş, 2012: 385).

...
Eyle yidi gök ekini terle
Ki gören dir zihi kara tarla (97), (Timurtaş, 2012: 386).

...
Başladı ırlayıp çağırmağa
Anup ağır yüki ağırmağa (99), (Timurtaş, 2012: 386).

İhtirasına mağlup olan zavallı eşek, sosyal statünün ve var oluşun yaradılışla ilgili olduğunu maalesef kuyruk ve kulaktan ayrı kalınca acı bir şekilde tecrübe etmiştir:

Çıkarur har çün enker-ül asvat
Ekin issına arz olur 'arasât

Ağaç elinde azm-i râh itdi
Tarlasını göricek âh itdi

Dânededen gördi yiri pâk olmuş
Gök ekinliği kara hâk olmuş

Yüreği sovumadı söğmeğile
Olmadı eşeği döğmeğile

Bıçağın çekdi kodı ayruğunu
Kesdi kulağını vü kuyruğunu (104-108), (Timurtaş, 2012: 386).

...
Bâtil isteyu hakdan ayrıldum
Boynuz umdum kulakdan ayrıldum (112), (Timurtaş, 2012: 386).

Şair, miskin eşek alegorisi üzerinden aşırı heveslerin, nefsanî duygularla yola çıkmanın, var olanla yetinmeyip hep daha fazlasının arzulanmasının insanı felakete götürdüğünü anlatır. “Şeyhî, Harnâme’de kader kavramını, kaderin insan hayatının seyriindeki yerini, insanların kader kavramına bakışlarını ve kadere karşı gelmenin sonuçlarını da işlemiştir” (Özdemir, 2010: 79). Yaradılış gayesi kaderde yazıldığına göre kadere karşı koyulmaz!

Norm Karakter

Norm karakterler, “tek boyutlu düz bir karakter olabileceği gibi, derin boyutlu yuvarlak bir tip olma özelliği de gösterebilirler” (Korkmaz, 2015: 237). Mesnevinin norm karakteri başkışı olan miskin eşeği tamamlayan pîr eşektir. Şeyhî, akılsız, zavallı, çilekeş bir eşeği; akıllı, yol gösterici, tecrübeli, güçlü bir zıt karakter olan eşekle karşı karşıya getirir ve başkışiyi tamamlar:

Miskin Eşeğin Tasviri

*Bir eşek varımış zaîf ü nizâr
Yük elinden katı şikeste vü zâr*

*Gâh odunda vü gâh suda idi
Dün ü gün kahr ile kısuda idi*

*Ol kadar çekeridi yükler ağır
Ki teninde tü komamışdı yağır* (39-41), (Timurtaş, 2012: 382).

Pîr Eşeğin Tasviri

*Varidi bir eşek firâsetlû
Hem ulu yollu hem kiyâsetlû*

*Çok geçürmiş zamânededen çağlar
Yükler altında sızırup yağlar* (62-63), (Timurtaş, 2012: 383).

...

*Kurd korkar idi kulâğından
Arslan ürker idi çomâğından* (67), (Timurtaş, 2012: 384).

...

*Sen eşekler içinde kâmilsin
Akil ü şeyh ü ehl ü fâzılsın* (69), (Timurtaş, 2012: 384).

Şeyhî, pîr eşeği maharetleri bakımından miskin eşekle zıt tasvirleyerek okuyucunun iki eşeği mukayese etmesinin de yolunu açar. Pîr eşek, her ne kadar bilge, güçlü, tecrübe sahibi ve zamana karşı koymuş olsa da miskin eşeğe yardım etmeye çalışması ve öğütlerde bulunması onu norm karakter yapmıştır.

Miskin eşeğin hakikati anlaması, ontolojik yapısını kabullenmesi ve varlığı ile görevini anlamlandırmasını kolaylaştırmak için pîr eşek nasihatlerde bulunmuş olsa da miskin eşeğin boynuz sevdası ağır basar; kulaklarından ve kuyruğundan olur. Yol gösterici eşeği dinlemediği için

pişman olur; fakat “son pişmanlık fayda etmez.” *Harnâme*'nin *Münasebet-i Hikâyet* bölümünde kişi sayısı az olup pîr eşek dışında norm karakter bulunmaz.

Kart Karakter

Harnâme'de miskin eşeğin sahibi ve ekinin(tarlanın) sahibi kart karakter olarak karşımıza çıkarılır. Eşeğin ve ekinin sahibi tek yönleri ile tanınırlar: zavallı eşeğe eziyet etmek.

Bu karakterler eşeğe eziyet eden acımasız kişiler olarak sunulmaları haricinde detaylıca tanıtılmazlar. Olay akışında gereken yerde ortaya çıkar, acımasızlıklarını gösterirler. Kart karakterler gerçek hayatta karşılaşılan, alışkın olunan kişilerdir de denilebilir. “Olay içerisinde bir değişim gösteren karakter devingen ya da dinamik, olay içerisinde herhangi bir değişim göstermeyen karakter ise durağan ya da statik karakter olarak nitelendirilir” (Sever, 2010:104-105). Kart karakterler, derinlikleri olmayan statik karakterlerdir.

Zavallı eşeğin sahibinin kötü ve vicdansız olduğu eserde açıkça görülmez; fakat eşeği ağır işlerde kullanıyor olması, çok az saman ve arpa verip eşeği zayıf ve bitkin düşürmüş olması sebebiyle sahibinin merhametsiz olduğu sezilenir:

*Bir eşek varımış zaîf ü nizâr
Yük elinden katı şikeste vü zâr*

*Gâh odunda vü gâh suda idi
Dün ü gün kahr ile kısuda idi*

*Ol kadar çekeridi yükler ağır
Ki teninde tû komamışdı yağır*

*Nice tû kalmamışdı et ü deri
Yükler altında kana batdı deri* (39-42), (Timurtaş, 2012: 382).

Şair, eşeğin sahibinin acımasızlığını okura sezdirirken; ekin sahibinin acımasızlığını ise metinde apaçık vermiştir. Miskin eşek, ekini talan edince karın tokluğunun ve boynuz umma ümidinin de vermiş olduğu haz ile anırmaya başlar. Bu anırma ile ekinin mahvolduğunu gören ekin sahibi, eşeğe şiddet uygular ve hatta zavallı eşeği kulak ile kuyruğundan eder:

*Eyle yidi gök ekini terle
Ki gören dir zihi kara tarla*

*Yiyürek toydı karnı çağnadı
Yuvarlandı vü biraz ağnadı*

*Başladı ırlayıp çağırmağa
Anup ağır yüki ağırmağa (97-99), (Timurtaş, 2012: 386).*

...

*Çıkarur har çün enker-ül asvat
Ekin issına arz olur 'arasât*

*Ağaç elinde azm-i râh itdi
Tarlasını göricek âh itdi*

*Dâneden gördi yiri pâk olmuş
Gök ekinliği kara hâk olmuş*

*Yüreği sovumadı söğmeğile
Olmadı eşeği dögmeğile*

*Bıçağın çekdi kodi ayruğunu
Kesdi kulağını vü kuyruğunu (104-108), (Timurtaş, 2012: 386).*

Kart karakterler, şahıs kadrosunda silik, statik karakterler olabilir; fakat senaryoda çarkın önemli dişlilerindedir.

Fon Karakter

Olaya pek müdahalesi olmayan, dekoratif bir obje olarak duran karakterlerdir. Şair, *Harnâme*'de fon karakterleri olayın somutlaştırılması için kullanmıştır. Buna rağmen bu mesnevîde fon karakterler sayıca az olup sadece isimleri zikredilmiştir.

Şeyhî, zavallı eşeğin özendiği öküzleri fon karakter olarak kullanmıştır. Bu öküzler; ay ve halka halka yay gibi boynuzları olan, besili, yük taşımayan, yaylada ve kışlada vakit geçiren hayvanlar olarak resmedilmiştir. Öküzler konuşturulmamış, iyi veya kötü huylarından bahsedilmemiş, detaysız alegorilerdir.

Miskin eşeğin gözünün yağına ve sırtına konan sinekler ile zavallı eşeğin kulağında dernek kuran kargalar; pîr eşeğin kulağından korkan kurt ile pîr eşeğin çomağının iri oluşundan korkan arslan da diğer fon karakterlerdir.

İzleksel Kurgu

Harnâme mesnevisinde entrik kurguyu oluşturan ve çatışmayı sağlayan değerleri *KORA şemasında*³ şu şekilde göstermek mümkün:

	Ülküdeğer (Tematik Güç)	Karşıdeğer (Karşı Güç)
Kişiler Düzeyinde	Miskin Eşek Pir Eşek	Öküzler Eşeğin Sahibi Ekinin Sahibi
Kavramlar Düzeyinde	Ontolojik Arayış Açlık Tecrübe Bilgelik Yol Gösterme Son Pişmanlık Ders Alma	Kimlik Kaybı Tokluk İhtiras Özenti Ceza Buhran Zorbalık
Simgeler Düzeyinde	Kuyruk, Kulak, Palan	Boynuz, Taç, Yıldız, Ay, Yay, Tarla, Ekin, Arpa, Buğday

Yaradılıştan Gelen Farklılığın Karakter Üzerindeki Görüngüsü: Tezatlık

Harnâme'de görülen en önemli izleklerden biri "tezatlık"tır. Bu alegorik eserde güçsüz, zayıf, çelimsiz, zulüm gören, çok çalıştırılan, karnı aç, ölmek üzere olan zavallı bir eşeğin hâli güçlü bir tasvir ile okuyucuya tasavvur ettirilmiştir. Miskin eşeğin karşısında ise güçlü, semiz, içi ve dışı et ile yağ bağlamış, özgürce otlayan, yük taşımayan, çile çekmeyen öküzler resmedilerek başkişi miskin eşeğin kendi dünyasında yaşamış olduğu ontolojik çatışma okuyucunun nazarına sunulmuştur:

*Gördi otlakta yürür öküzler
Odlu gözler ü gerlü göğüzler*

*Sömürüp eyle yerler otağı
Ki çekicek kılın tamar yağı
Boynuzı ba'zısının ay gibi
Kiminün halka halka yây gibi (50-52), (Timurtaş, 2012: 383).*

...
*Har-i miskin ideriken seyrân
Kaldı görüp sığırları hayrân (54), (Timurtaş, 2012: 383).*

...

³Korkmaz, Ramazan, Yazınsal Okumalar, İstanbul, 2015. Kesit Yayınları, s. 103.

*Ne yular derdi ne gâm-ı pâlân
Ne yük altında haste vü nâlân*

*Acebe kalur u tefekkür ider
Kendü ahvâlini tasavvur ider*

*Ki birüz bunlarunla hilkatde
Elde ayakda şekl ü sûretde*

*Bunların başlarına tâc neden
Bize fakr ü ihtiyâç neden*

*Bizi ger arpa ok u yây itdi
Bunların boynuzın kim ây itdi (56-60), (Timurtaş, 2012: 383).*

Şair esasen zorbanın haklı; mazlumun batıl, zenginın itibarlı; fakirin küçük görülmesini, cahilin statü sahibi; bilgenin statüsüz kalmasını gerçek hayatta yaşadığı olaydan hareketle eleştirir.

Sosyal Adaletsizliğe Başkaldırı ile Filizlenen Yozlaşma

Kuvvetli tasvirlerin alegori yoluyla harikulade anlatıldığı *Harnâme*'de miskin eşek otlakta semiz, özgür ve halka halka yay gibi boynuzu olan öküzleri görünce varlığını sorgulayarak sosyal adaletsizliğe boyun eğmek istemez. Zira bunca sıkıntıyı, ağır işleri, sefaleti kendisi yaşamış olmasına rağmen bu öküzlerin niçin bu kadar besili, özgür ve keyfiyet içinde olduklarını hatta bunca rahatlık yetmezmiş gibi ödüllendirilmişçesine taç gibi boynuzların neden bunlara lütfedildiğini sorgular, bu durumları pîr eşeğe danışmaya karar verir. Pîr eşekten istediği cevabı alamayan miskin eşek, boynuz derdine öküz olmaya karar verir. Yaradılış gayesine karşı çıkan miskin eşek aşağıdaki beyitlerde de anlaşılacağı üzere sosyal adaletsizliği yok etmek için harekete geçer:

*Döndi yüz derdile zaîf eşek
Zâr ü dil-haste vü nahîf eşek*

*Didi sehl ola bu işün aslı
Çünkü şerh oldı bâbı vü faslı*

*Varayın ben de buğday işleyeyin
Anda yaylayup anda kışlayayın*

Nice yiyem odun ile letler

Bulayın buğday ile izzetler (89-92), (Timurtaş, 2012: 385).

Miskin eşeğin pîr eşekten aldığı cevap onda hayal kırıklığına sebep olmuştur. Fakat o, ay gibi boynuzu olan öküz olma arzusundan vazgeçmez. Kaderin onu eşek olarak yaratmasına aldırılmaz ve kadere karşı koymak ister. Yaradılışını kabullenmez ve işe koyulur. Şair, kaderinde fakirlik ve muhtaçlık olduğunu, bunu padişahın mükâfat olarak verdiği Tokuzlu köyündeki tarlayı almaya giderken uğradığı saldırıyla anlar. İnsanın yaradılış gayesini değiştiremeyeceğini, kaderine razı gelmesi gerektiğini, aşırı ihtirasın hasara ve hatta yok oluşa sebep olacağını okuyucunun nazar-ı dikkatine sunar. “Dimyat’a pirince giderken evdeki bulgurdan olmak” şairin yaşadığı durumun özetidir:

Başkaldırı

Gezerek gördi bir gögermiş ekin

Sanki dutardı ol ekinile kin

Işk ile değdi girdi işlemeğe

Gâh ayaklayu gâh dişlemeğe

Arpa gördi gögermiş âç eşek

Buldi can derdine ilâç eşek (93-95), (Timurtaş, 2012: 385).

...

Eyle yidi gök ekini terle

Ki gören dir zihi kara tarla (97), (Timurtaş, 2012: 386).

...

Başladı ırlayıp çağırmağa

Anup ağır yükü ağırmağa (99), (Timurtaş, 2012: 386).

Cezalandırılma

Çıkarur har çün enker-ül asvat

Ekin ıssına arz olur 'arasât

Ağaç elinde azm-i râh itdi

Tarlasını göricek âh itdi

Dânedden gördi yiri pâk olmuş

Gök ekinliği kara hâk olmuş

Yüreği sovumadı söğmeğile

Olmadı eşeği döğmeğile

Bıçağın çekdi kodı ayruğunu

Kesdi kulağını vü kuyruğunu (104-108), (Timurtaş, 2012: 386).

Varlığını sorgulayan eşeğin kaderine başkaldırması fiziksel ve manevi yozlaşmaya sebep olur.

Sonuç

Olay örgüsünün muntazam verildiği bu manzum hayat hikâyesinde Şeyhî'nin başından geçen talihsiz bir olayı insanlar üzerinden değil de hayvanlar üzerinden anlatması ve daha 15. yüzyılda sağlam bir kompozisyon ve kuvvetli alegorik tasvirlerle bu mesneviyi kaleme almış olması onun büyük bir şair olduğunu kanıtlar niteliktedir.

Klasik Türk edebiyatında benzeri çok az görülen bu alegorik eser, modern yazınsal okuma yöntemleri bakımından incelenmiş olup; entrik kurguyu somutlaştırmak için de *Kora Şeması* kullanılmıştır. Buna göre; 15. yüzyıl sosyal statü farklılıklarını ve ayrışmasını, güçlü olanın zorbalığını, statü değiştirmenin zorluğunu ve adaletin yalnız padişahın beklendiğini, kadere ve yaradılışa karşı gelinemeyeceğini bu manzum hayat hikâyesi ile şair ortaya koyar.

Düzeni ve adaletsizliği eleştirmenin, sosyal eleştiride bulunmanın zorluğunu hayvanlara yükleyen şair, mizah sanatına da başvurarak uğradığı haksızlığı sanatkârane meziyetle dile getirmiştir. Şair, yaradılışın bir gayesi olduğunu, aşırı ihtirasın felakete götüreceğini, kadere karşı gelinemeyeceğini öğütlediği bu hikâyesinde yaradılışa teslimiyetin önemine dikkat çeker.

Animasyon film tadında olan bu mesneviyi *Kora Şeması* ve modern yazınsal okumalara göre incelemenin geniş okuyucu kitlelerine ulaşabileceği fikrini taşımakla beraber diğer müstesna mesnevilerimizin de modern yazınsal okumalara göre incelenmesi gerektiği aşikârdır.

Kaynakça

Aktaş, Ş. (2000). Roman Sanatı ve Roman İncelemelerine Giriş. Ankara: Akçağ Yayınları.

Demirtaş (Timurtaş), F. (2012). Harnâme. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 3 (2-3) , . Retrieved from

<http://dergipark.org.tr/tr/pub/iutded/issue/17040/177920> (Son erişim: 19.04.2020).

Işık, İ. (2019). Harnâme'nin yapı unsurları ve muhteva bakımından incelenmesi. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi* , (16), 460-479. DOI: 10.29000/rumelide.619017

Kolcu, A. İ. (2018). Öykü Sanatı. Erzurum: Salkımsöğüt Yayınevi.

Korkmaz, R. (2015). Yazınsal Okumalar. İstanbul: Kesit Yayınları.

Özdemir, M. (2010). "Harnâme'nin Tahkiye Dışındaki Bölümlerine Şekil ve Muhteva Açısından Bakış". *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* (2010) 3/1, 68-82.

Pala, İ. (2004). Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü. İstanbul: Kapı Yayınları.

Sever, S. (2010). Çocuk ve Edebiyat. İzmir: Tudem Yayınları.

Yavuz, E. (2019). Tâhirü'l-Mevlevî Germiyanlı Şeyhî ve Harnâme'si. İstanbul: Büyüyenay Yayınları.